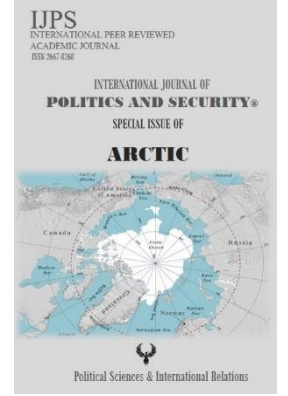

International Journal of Politics and Security (IJPS)

ISSN: 2667-8268

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps>

Arktik Yerli Halkları İçin İnsan Güvenliği Sorunu Olarak İklim Değişikliği

Yazar(lar) / Author(s): Güneş ERSOY - Ceren UYSAL OĞUZ

Kaynak / Source: International Journal of Politics and Security (IJPS) / Cilt. 3 / Sayı. 1 / April. 2021, ss. 156-179.

Geliş Tarihi / Date of Arrival : 01.01.2021

Kabul Tarihi / Date of Acceptance : 15.03.2021

Bu Makaleye Atıf İçin / To cite this article:

Ersoy, Güneş ve Ceren Uysal Oğuz “Arktik Yerli Halkları için İnsan Güvenliği Sorunu Olarak İklim Değişikliği”. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Cilt. 3, Sayı. 1, 2021, ss. 156-179.

Bu makalenin tüm hakları International Journal of Politics and Security (IJPS) Dergisi'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir.

Arktik Yerli Halkları için İnsan Güvenliği Sorunu Olarak İklim Değişikliği

Güneş ERSOY*
Ceren UYSAL OĞUZ**

Özet

Soğuk Savaş sonrası çevre sorunları, yoksulluk, etnik çatışmalar, göç gibi “yeni” güvenlik tehditlerinin artmasıyla birlikte bireyi referans nesnesi olarak kabul eden insan güvenliği yaklaşımı da ön plana çıkmaya başlamıştır. 21. yüzyılda gezegenin ve insanlığın karşı karşıya olduğu en ciddi sorunlardan biri olan iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin en fazla gözlemlendiği bölgelerden biri Arktik’tir. Arktik yerli halklarının geleneksel yaşam tarzları iklim değişikliğinin eriyen buzullar, artan sıcaklıklar gibi yıkıcı etkilerinden büyük zarar görmektedir. Bu çalışmada insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan iklim değişikliğinin Arktik Bölgesi’nde yaşayan yerli halklar üzerindeki etkileri insan güvenliği perspektifinden incelenmektedir. Yerli halkların iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmalarında daha etkin rol oynayabilecekleri mekanizmaların inşası için insan güvenliği yaklaşımı normatif bir çerçeve sunabilir. İnsan güvenliğinin; ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, kişisel güvenlik, topluluk güvenliği, siyasi güvenlik ve çevre güvenliği olarak tanımlanan her bir boyutu Arktik yerlilerinin iklim değişikliği karşısındaki savunmasızlıklarından ve hâlihazırda sınırları içerisinde yaşadıkları devletlerin eşitsiz uygulamalarından ve hak ihlallerinden kaynaklanan sorunlarının çözümü için yol gösterici olabilir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Güvenliği, İklim Değişikliği, Arktik, Yerli Halklar.

Climate Change as a Human Security Issue for Indigenous Peoples of Arctic

Abstract

With the increase of the “new” security threats after the Cold War such as environmental problems, poverty, ethnic conflicts and migration, the human security approach that accepts the individual as a referent object has started to gain more attention. Climate change is one of the most serious problems that the planet and the humanity are facing in the 21st century. The negative effects of climate change are more evident and rapid in the Arctic region where the traditional lifestyles of the indigenous peoples suffer from melting glaciers and rising temperatures. In this study, the effects of climate change on indigenous peoples of the Arctic are examined from the human security perspective. The human security approach could provide a normative framework for building mechanisms where indigenous peoples involve more in climate change mitigation and adaptation mechanisms. Human security; with its different dimensions such as economic security, food security, health security, personal security, community security, political security and environmental security could provide a guideline for solving the problems arising from the vulnerability of the indigenous peoples of Arctic whose rights are violated by unequal and unjust practices of the states.

Key Words: Human Security, Climate Change, Arctic, Indigenous Peoples.

* Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, E-mail: gunesersoy@windowslive.com, ORCID: 0000-0001-5445-5674

** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-Mail: cuysaloguz@akdeniz.edu.tr , ORCID: 0000-0001-7342-0362

Geliş Tarihi: 01.01.2021 - **Kabul Tarihi:** 15.03.2021

1. Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte devletler arası çatışma veya savaş ihtimali azalırken; iç çatışmalar, dini köktencilik, etnik ayrımcılık, COVID-19 örneğinde görüldüğü gibi salgın hastalıklar, uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm, az gelişmişlik, yoksulluk, göç ve iklim değişikliği gibi sorunlar “yeni” güvenlik tehditleri olarak yaygınlaşmaya ve küresel güvenlik gündemine dahil olmaya başlamıştır. Ulusal çıkar, askeri güç, silahlanma ve savunma odaklı bakış açılarının hâkim olduğu Soğuk Savaş döneminde göz ardı edilen bu güvenlik tehditleri Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplindeki ana akım teoriler tarafından yeterince anlaşılammış ve açıklanamamıştır. Bu durum yeni tehditlerle karşı karşıya olan birbirine bağımlı bir dünyada güvenliğin doğasını yeniden tanımlama ihtiyacını ortaya koymuştur.¹ Ana akım Uİ teorilerine yönelik eleştirel yaklaşımlar geliştirilmiş, güvenliğin genişletilmesi ve derinleştirilmesi süreçlerine odaklanılmıştır. Bu süreçte referans nesnesinin (güvenliği sağlanacak olan unsurun) yalnızca devlet olamayacağı ve yeni tehditlere karşı güvenliğin yalnızca askeri güç kullanılarak sağlanamayacağı anlaşılmıştır. Devlet dışında bireyler ve toplumlar da güvenlik çemberinin dışından merkeze doğru alınmaya başlanmış,² “nükleer güvenlikten insan güvenliğine” doğru bir geçiş yaşanmıştır.³ Uluslararası sistemde ortaya çıkan birçok sorunun sadece devletler değil bireyler için de güvensizlik nedeni olması ve çeşitli riskler/tehditler barındırmasıyla birlikte, insan güvenliği yaklaşımı giderek önem kazanmıştır. Özellikle iklim değişikliği, su hakkı, gıdaya erişim gibi sorunlarda referans nesnesinin bireyler olarak kabul edilmesi, insan güvenliği perspektifinin ön plana çıkmasına yol açmaktadır.

Toplam nüfusları 370 milyondan fazla olan yerli toplulukların ekonomik ve sosyal kalkınma, kültür, çevre, eğitim, sağlık ve insan hakları konularında karşılaştıkları sorunları ele almak amacıyla Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) tarafından Temmuz 2000'de Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Daimî Forumu'nun kurulması kararlaştırılmıştır. Çoğu yoksulluk içinde yaşayan yerli toplulukların büyük bölümü en düşük ortalama yaşam süresine, en yüksek bebek ölüm oranına, en düşük eğitim düzeyine ve en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Yoksulluk, işsizlik, eğitim, sağlık ve diğer sosyal alanlardaki

¹ Evren Balta, “Uluslararası Savaş”, *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 297.

² Kamrul Hossain, “Securing the Rights: A Human Security Perspective in the Context of Arctic Indigenous Peoples”, *The Yearbook of Polar Law* (2013): 501.

³ United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994* (New York: Oxford University Press, 1994), 22.

eşitsizlik, içinde buldukları kültüre yabancılaşma yerli toplulukların savunmasızlıklarını da artırmıştır. Yüzyıllardır yaşadıkları farklı coğrafyaların çevresel koşulları, iklimi, bitki örtüsü, faunası ile uyumlu olarak varlıklarını sürdüren yerli halkların geçim kaynaklarını, beslenme ve barınma alışkanlıklarını çevresel faktörler şekillendirmiştir. Ancak tarihsel olarak sömürgecilik faaliyetleri ve sonrasında devletlerin sınırlarının belirlenmeye başlamasıyla yerlilerin toprakları işgal edilmiş, yaşam alanları yeni yerleşimciler tarafından ellerinden alınmış, yer altı ve yer üstü kaynakları izinleri olmaksızın çıkartılıp kapitalist sistemin sermaye birikiminin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmuştur. Bu süreçte çoğu yerli topluluk günümüzde bile kimi ülkelerde sürdürülen asimilasyon politikalarına maruz kalmış, kimlik ve kültür öğeleri engellenmiştir. Yaşadıkları çevre ile bağları koparılan ve sosyoekonomik sorunlarla karşı karşıya bırakılan yerli topluluklar için toprak haklarının tanınması en önemli konudur.⁴

21. yüzyılda gezegenimizi ve uluslararası sistemin tüm aktörlerini en çok etkileyen sorunlardan biri, insan kaynaklı (antropojenik) iklim değişikliğidir. Bu çalışmanın amacı insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan iklim değişikliğinin Arktik Bölgesi'nde yaşayan yerli halklar üzerindeki etkilerini insan güvenliği perspektifinden incelemek ve yerli halkların iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmalarında nasıl rol oynayabilecekleri sorusuna yanıt aramaktır. Bilim insanları, Arktik Bölgesi'nin iklim değişikliğinden en fazla etkilenen coğrafyalardan biri olduğunu ve gereken azaltım ve uyum politikaları hayata geçirilmezse olumsuz etkilerin hızının ve şiddetinin artmaya devam edeceğini ifade etmektedirler.⁵ Öte yandan küresel iklim krizinin dünyanın birçok bölgesinde yerli halklar başta olmak üzere kırılgan gruplar açısından varoluş sorunu haline geldiği de gözlenmektedir. İklim müzakerelerinde çoğu devlet ulusal öncelikleri ve ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi sürdürse de sorunun çözümü için küresel ve bölgesel işbirliklerinin hayata geçirilmesi ve bireylerden uluslararası örgütlere kadar farklı aktörlerin bu süreçte rol oynaması zorunludur. Bu çalışma iklim değişikliğinden doğrudan etkilenen Arktik yerli halklarının karşı karşıya olduğu insan güvenliği sorunlarını irdelemekte, uluslararası sözleşmeler ve bölgesel

⁴ Ceren Uysal Oğuz ve Merve Suzan Ilık Bilben, "İklim Adaleti Tartışmalarına Güncel Bir Bakış", *Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları*, ed. Hayriye Sağır (İstanbul: Beta, 2020), 199.

⁵ IPCC, *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, eds. R.K. Pachauri ve L.A. Meyer (Geneva, Switzerland: IPCC, 2014).

mekanizmaları inceleyerek yerli halkların azaltım ve uyum çalışmalarında daha etkin olmalarını sağlayacak normatif yapıların içermesi gereken temel unsurları tartışmaktadır.

2. İnsan Güvenliği Yaklaşımı ve İklim Değişikliği

Luke Johns, insan güvenliğini “Soğuk Savaş’ın küllerinden ortaya çıkan en dikkat çekici neolojilerden biri” olarak nitelendirmektedir.⁶ İnsan güvenliği, güvenliğin referans nesnesi olarak bireyi esas alması sebebiyle geleneksel güvenlik anlayışına önemli bir meydan okumadır. Bu yaklaşımın destekçileri devleti, bireysel ve toplumsal güvenliği zaman zaman tehdit eden bir unsur ve güvensizliğin ana nedenlerinden biri olarak eleştirerek güvenlik çalışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.⁷ Devlet merkezli (state-centered) bir yaklaşımdan uzaklaşarak insan merkezli (people-centered) bir yaklaşımla güvenliği sağlanacak unsur olan bireylere odaklanmak buradaki öncelikli amaçtır.⁸ Bireylerin güvenliğin referans nesnesi, devletlerin de böyle bir nesneye hizmet etme aracı olarak kullanılması yaklaşımın tüm destekçileri tarafından kabul edilen bir önermedir.⁹ Öte yandan bu yaklaşımın kapsamı, neleri içermesi ve hangi tehdit türünün güvenikleştirilmesi gerektiği, hangi araçlarla güvenliğin sağlanabileceği henüz net değildir. Hangi tehditlerin öncelikli olduğu konusundaki tartışma, insan güvenliği yaklaşımı destekçilerini *dar okul* (narrow school) ve *geniş okul* (broad schools) olmak üzere ikiye ayırmıştır.¹⁰

Dar okul, insan güvenliğinin insan hayatını tehdit eden savaş ve soykırım gibi doğrudan (fiziksel) şiddet olayları içinde düşünülmesi gerektiğini savunurken; geniş okul bu yaklaşımı yalnızca savaş ve soykırım gibi büyük felaketlerle ilişkilendirmemekte, insanın gündelik hayatında maruz kaldığı doğrudan veya yapısal her türlü şiddet biçiminin kavramın kapsamı içine dahil edilmesi gerektiğine inanmaktadır.¹¹ Geniş okulun bu bakış açısını temsil eden 1994 tarihli Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu (United Nations Human Development

⁶ Luke Johns, “A Critical Evaluation of the Concept of Human Security”, 5 Temmuz 2014, <https://www.e-ir.info/2014/07/05/a-critical-evaluation-of-the-concept-of-human-security/> (12.11.2020).

⁷ Richard Wyn Jones, “‘Message in a bottle’? Theory and praxis in critical security studies”, *Contemporary Security Policy* 16, no. 3 (1995): 310; Angela Oels, “From ‘Securitization’ of Climate Change to ‘Climatization’ of the Security Field: Comparing Three Theoretical Perspectives”, *Climate Change, Human Security and Violent Conflict*, eds. Jürgen Scheffran vd. (New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2012), 194.

⁸ Human Development Report 1994, a.g.e., 23.

⁹ Edward Newman, “Critical human security studies”, *Review of International Studies* 36, no. 1 (2010): 79.

¹⁰ Pauline Kerr, “İnsani Güvenlik”, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, ed. Alan Collins, çev. Nasuh Uslu (İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017), 106.

¹¹ Kerr, a.g.e., 106; Balta, a.g.e., 297.

Report) insan güvenliğini şu şekilde açıklamaktadır: “insan güvenliğı; ölmemiş bir çocuk, yayılmamış bir hastalık, sonlandırılmamış bir iş, şiddete varmamış etnik bir gerilim, susturulmamış bir muhaliftir. İnsan güvenliğı silahlarla değil, insan yaşamı ve onuruyla ilgilenmektedir”.¹² Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kavram; bir yandan *korkudan azade olmak* (freedom from fear), diğer yandan bireyin günlük yaşamındaki *ihtiyaçlarından azade olması* (freedom from want) anlamına gelmektedir. Korkudan azade olmak; fiziksel şiddetten korunma ile ilgili iken, ihtiyaçlardan azade olmak bireylerin ve toplumların sağlık, ekonomi, sosyal ve siyasi alanlardaki taleplerini ve haklarını sağlamakla ilişkilendirilmiştir. Yoksulluk, az gelişmişlik, yetersiz beslenme ve hastalık gibi sorunlar da bu noktada güvenlik altına alınmıştır.¹³

Tom Farer’a göre insan güvenliğini tanımlamak “kör adamlar tarafından bir fili tanımlamak” ile eşdeğerdir; yani kişiden kişiye değişebilen pek çok tanımlanmaktadır.¹⁴ Kavramın muğlaklığı sebebiyle Edward Newman’a göre insan güvenliğı yaklaşımı “normatif olarak güçlü, ancak analitik olarak zayıftır”.¹⁵ İnsan güvenliğı, güvenliğın ne olması gerektiğı ile ilgilenmesi sebebiyle normatif bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın destekçileri evrensel insan haklarının esas alınmasını etik bir sorumluluk olarak kabul etmektedirler. Esas olarak tehlikede ve güvensiz olanların hayatlarını iyileştirmeyi amaçlarken, bu amacı gerçekleştirmek için kavramsal veya analitik tutarlılığın gerekli olmadığını düşünmekte,¹⁶ daha ziyade politika tasarımına ve uygulamalarına odaklanmaktadır.¹⁷ Buradaki amaç, bireyin ve toplumun devam eden güvensizliklerini politik çevrelerde vurgulamak¹⁸ ve bu sorunu ortadan kaldırmak için karşılaşılan zorluklara nasıl tepki verilmesi gerektiğine yönelik yeni fikirler sunmaktır.¹⁹

Günümüzde insan güvenliğı tanımı üzerine farklı tartışmalar var olsa da kavramın en çok referans gösterilen hali 1994 tarihli Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu’nda yer almaktadır. Rapora göre insan güvenliğı yedi boyutta incelenmiştir. Bunlar; *ekonomik güvenlik*

¹² Human Development Report 1994, a.g.e., 22.

¹³ Newman, a.g.e., 81.

¹⁴ Tom Farer, “Human Security: Defining the Elephant and Imagining Its Tasks”, *Asian Journal of International Law* 1, (2011): 43.

¹⁵ Newman, a.g.e., 82.

¹⁶ Newman, a.g.e., 78-83.

¹⁷ Des Gasper, “The idea of human security”, *Climate Change, Ethics and Human Security*, eds. Karen O’Brien, Asunción Lera St.Clair ve Berit Kristoffersen (New York: Cambridge University Press, 2010), 32.

¹⁸ Oels, a.g.e., 194.

¹⁹ United Nations Trust Fund for Human Security, *Human Security Handbook* (New York: United Nations, 2016), 6.

(yoksulluktan kurtulma, adil ve güvenli bir gelir elde etme), *gıda güvenliği* (gıdaya fiziksel ve ekonomik erişim), *sağlık güvenliği* (sağlık hizmetlerine, beslenmeye, temiz suya ve giysilere erişim), *kişisel güvenlik* (fiziksel şiddetten ve tehlikelerden korunma), *topluluk güvenliği* (aile ve etnik gruplar dahil olmak üzere toplulukların kültürlerini koruyabilmeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri), *siyasi güvenlik* (temel insan hakları ve özgürlüğün korunması, siyasi görüşlerin özgürce ifade edilebilmesi) ve *çevre güvenliğidir* (hava, su, toprak gibi yaşamın en temel bileşenlerini koruma ve onların sürdürülebilirliğini sağlama).²⁰ Her bir güvenlik boyutu hem birbirlerine hem de insan güvenliğine doğrudan ve dolaylı yollardan etki etmektedir. Örneğin bu çalışmada ele alınan insan kaynaklı iklim değişikliği olgusu yalnızca çevre güvenliği konusu değil, yaratacağı tahribatın belirsizliği ve öngörülemezliği nedeniyle aynı zamanda insan güvenliği konusudur. Hatta tüm ekosistemleri tehdit eden bu olguyu 21. yüzyılın en önemli insan güvenliği sorunu olarak tanımlayan çalışmalar da bulunmaktadır.²¹

İnsan kaynaklı iklim değişikliği Soğuk Savaş döneminde bilimsel ve akademik çevrelerde tartışılmaya başlamıştır. Ancak bu olgunun devlet dışında farklı referans nesnelere de yönelik bir güvenlik tehdidi olarak küresel güvenlik gündemine dahil edilmesi 2000’li yıllarla birlikte mümkün olabilmiştir.²² O tarihten itibaren mevcut değişimlerin devam etmesi durumunda insanların, toplumların, medeniyetlerin, devletlerin ve tüm ekosistemin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceği daha net bir şekilde anlaşılmıştır.²³ Bu noktada Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nin (Intergovernmental Panel on Climate Change-IPCC) iklim değişikliği ve etkileri üzerine yaptığı değerlendirmelerin, sorunun ciddiyetinin ve çözümün ivediliğinin anlaşılması açısından büyük bir önem taşıdığı düşünülmektedir.²⁴ İklim değişikliğini bir güvenlik sorunu olarak ele alan, soruna ve çözümlerine bireysel, toplumsal ve ekolojik açılardan yaklaşan çalışmalar giderek çoğalmaktadır.²⁵

²⁰ Human Development Report 1994, a.g.e., 24-33.

²¹ Anthony Costello, vd., “Managing the health effects of climate change”, *Lancet* 373 (2009): 1693.

²² Oels, a.g.e., 185; Simon Dalby, “Climate Change New Dimensions of Environmental Security”, *The RUSI Journal* 158, no. 3 (2013): 3.

²³ Lassi Heininen ve Heather Nicol, “Climate Change as a Challenge for Human Security, and an Excellent Case for the Interplay between Science and Politics (in the North): A Brief Introduction”, *Climate Change and Human Security from a Northern Point of View*, eds. Lassi Heininen ve Heather Nicol (Canada: Centre on Foreign Policy and Federalism, 2016), 10.

²⁴ Dalby, “Climate Change New Dimensions of Environmental Security”, 3.

²⁵ Bu konuda bazı çalışmalar için bkz. United Nations Trust Fund for Human Security, “Climate Change”, <https://www.un.org/humansecurity/climate-change/> (14.03.2021); Matt McDonald, “Climate change and security: towards ecological security?”, *International Theory* 10, no. 2 (2018): 153-180.; Nina von Uexkull ve Halvard

İnsan kaynaklı iklim değişikliği; en temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırmakta, geçim kaynaklarını azaltmakta ve hatta yok etmekte, bireysel ve kültürel kimliklerin varlığını tehdit etmekte, zorunlu göçü artırmakta ve devletlerin tüm bu olumsuz gelişmelere karşı gerekli önlemleri alabilme yeteneklerini zayıflatmaktadır.²⁶ Bu özellikleri ve sınır aşan etkileri nedeniyle en önemli küresel sorunlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte etkileri dünyanın her yerinde aynı oranda hissedilmemektedir. Simon Dalby, özellikle az gelişmiş toplumlar üzerinde bu değişimlerin daha yıkıcı sonuçlar doğuracağını ve bu sonuçların yerel nedenlerden kaynaklanan çevre sorunlarından çok daha tehlikeli olduğunu vurgulamaktadır.²⁷ Az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumların, karşı karşıya olduğu çevre sorunlarıyla mücadelede yeterli kapasiteye sahip olamaması bunun en önemli nedenlerinden biridir. Bu toplumlar mevcut değişimlere karşı son derece savunmasız ve hazırlıksız oldukları için yüksek risk gruplarını oluşturmaktadırlar. Hem bölgedeki sıcaklık artışının küresel sıcaklık artışı ortalamasına göre iki kattan fazla olması hem de iklim değişikliğiyle mücadelede yeterli imkân ve kapasiteye sahip olamamaları nedeniyle Arktik yerli halkları bu gruplar arasındadır.

İnsan güvenliği yaklaşımı, iklim değişikliğinin birey ve toplumlar üzerindeki etkilerini azaltmak veya ortadan kaldırmak amacıyla sürdürülebilir kalkınma kavramını kullanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın; yalnızca iklim değişikliğine karşı daha önceden var olan sorunları çözmekle kalmayacağı, aynı zamanda ona yönelik uyum kapasitelerini de geliştirebileceği ileri sürülmektedir. Böylece iklim değişikliğinin yol açtığı/açacağı farklı güvensizlikler de çözülebilecek ve önlenebilecektir.²⁸ Bu noktada aşağıdan yukarıya bir yaklaşım (bottom-up approach), ortaklık (partnership), yerel mülkiyet (local ownership) ve katılım (participation) gibi kavramlar sürdürülebilir kalkınma politikalarının anahtar kavramları olarak ön plana çıkmaktadır. Christine Chinkin ve Mary Kaldor'a göre bu kavramların güvenlik politikalarına dahil edilmesi, insan güvenliği sorunlarının çözümü için son derece gereklidir.²⁹ Arktik Bölgesi'ndeki yerli halkların iklim değişikliğiyle etkili ve başarılı bir şekilde mücadele

Buhaug, "Security implications of climate change: A decade of scientific progress", *Journal of Peace Research* 58, no. 1 (2021): 3-17.

²⁶ IPCC, "Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change", eds. Christopher B. Field vd. (United Kingdom: Cambridge University Press, 2014), 762.

²⁷ Simon Dalby, "Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, no. 18 (2008): 180.

²⁸ Oels, a.g.e., 185.

²⁹ Christine Chinkin ve Mary Kaldor, "Second-Generation Human Security", *International Law and New Wars* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 493.

edebilmelerine ve ona uyum sağlayabilmelerine yönelik politikalar da genel olarak bu bakış açısıyla tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

3. İnsan Güvenliği Sorunu Olarak Arktik'te İklim Değişikliği

Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenliğe yönelik artan tehdit algıları dünyanın geri kalanında olduğu gibi sahip olduğu stratejik önemi nedeniyle Arktik Bölgesi'nde de savunma odaklı bir silahlanma yarışı başlatmıştır. Arktik devletleri kendi güvenliklerini sağlamak için askeri yeteneklerini ve kapasitelerini artırma yoluna gitmişlerdir. Bu bölge, özellikle 1960-1980 yılları arasında, NATO ve Varşova Paktı ülkelerinin donanma ve hava kuvvetlerini test etmeye çalıştığı bir “güvenlik bölgesi” olarak tanımlanmış³⁰ ve Lassi Heininen'in de ifadesiyle iki süper gücün “askeri tiyatrosuna” sahne olmuştur.³¹ Buna göre Arktik Okyanusu'nun her iki yanında ABD ve Sovyetler Birliği tarafından nükleer füzelerin ve stratejik bombardımanların tespit edilmesi amacıyla erken uyarı radarları ve istihbarat istasyonları yerleştirilmiştir.³² Gorbaçov'un 1987 yılında Murmansk'ta yaptığı konuşmasında Arktik'i “barış bölgesi” (peace zone) olarak tanımlaması ve kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği'nin dağılması ise, bölgedeki askeri gerilimi ve güvenlik kaygılarını görece olarak azaltmıştır. Soğuk Savaş yıllarında alçak politika konuları olarak göz ardı edilen ekonomi, çevre, birey ve toplumla ilişkili sorunlar o tarihten itibaren bölgesel güvenlik gündeminde daha çok yer edinmeye başlamıştır.³³

Arktik Bölgesi ile Ruanda, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Libya ve Suriye gibi Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde yaşanan insan güvenliği sorunları aynı değildir. Arktik'te soykırım, iç çatışma, savaş veya buna benzer doğrudan şiddet içeren büyük felaketler yaşanmamaktadır. İnsan güvenliğine yönelik tehditler daha ziyade çevre sorunlarıyla ilişkilidir. En önemli çevre sorunlarının başında ise Arktik ekosistemini, dolayısıyla yerli halkların yaşamlarını ve kültürlerini doğrudan tehdit eden iklim değişikliği olgusu yer almaktadır.

³⁰ Chad Michael Briggs, “Arctic environmental security and abrupt climate change”, *Environmental and Human Security in the Arctic*, eds. Gunhild Hoogensen Gjørsv vd. (New York: Routledge, 2014), 98.

³¹ Lassi Heininen, “A new northern security: environmental degradation and risks, climate change, energy security, trans-nationalism and flows of globalization and governance”, *Environmental and Human Security in the Arctic*, eds. Gunhild Hoogensen Gjørsv vd. (New York: Routledge, 2014), 45.

³² Paal Sigurd Hilde, “The ‘new’ Arctic the Military Dimension”, *Journal of Military and Strategic Studies* 15, no. 2 (2013): 132.

³³ Heininen, “A new northern security: environmental degradation and risks, climate change, energy security, trans-nationalism and flows of globalization and governance”, 44.; Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot, “Introduction: Theorizing and Broadening Arctic Security—Towards the Environment and Climate”, *Climate Change and Arctic Security Searching for a Paradigm Shift*, eds. Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), 3.

Harita 1. Arktik Bölgesi'ndeki Yerli Halklar³⁴

Arktik Bölgesi'nde yaşayan yerli halklar oradaki toplam nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır.³⁵ Finlandiya, Rusya Federasyonu, Norveç ve İsveç'in kuzey kısımlarını kapsayan ve Sápmi adı verilen bir alanda Saamiler (yaklaşık nüfusu 100.000); Sibirya'nın kuzey kıyılarında Nenetler (yaklaşık nüfus 40.000); Rusya Federasyonu ile Alaska arasında kalan Bering Denizi üzerindeki bir dizi adada Aleutlar (yaklaşık nüfus 15.000); Kanada'nın kuzeybatı bölgesinde yer alan ve Yukon adı verilen topraklarla Alaska arasında Athabaskanlar (yaklaşık nüfus 45.000) yaşamaktadır.³⁶ İnuit halkının yaşam alanı ise Rusya Federasyonu'nun

³⁴ Arctic Resilience Interim Report 2013, a.g.e., 28.

³⁵Nordregio Resmi İnternet Sitesi, "Indigenous population in the Arctic", 21 Mart 2019, <https://nordregio.org/maps/indigenous-population-in-the-arctic/> (02.12.2020); Jouni J. K. Jaakkola, Suvi Juntunen ve Klemetti Näkkäläjärvi, "The Holistic Effects of Climate Change on the Culture, Well-Being, and Health of the Saami, the Only Indigenous People in the European Union", *Current Environmental Health Reports* 5 (2018): 401.

³⁶ArcGIS Resmi İnternet Sitesi, <https://www.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=2228ac6bf45a4cebafe1c3002ffef0c4> (03.11.2020).

Chukchi Yarımadası'ndaki Çukotka Özerk Okrugu'ndan, Alaska'nın kuzey kıyılarına, Kanada'nın kuzeybatısındaki topraklardan, Nunavut, Nunavik ve Nunatsiavut'a ve Danimarka'ya bağlı Grönland'a kadar oldukça geniş bir alana yayılmaktadır.³⁷ Bu dört farklı alanda yaşayan İnuit nüfusu 2020 sonu itibarıyla 180.000'dir.³⁸

Arktik'te, coğrafi tanıma bağlı olarak, Saamiler, Nenetler, Aleutlar, Athabaskanlar ve İnuit dışında, Gwich'in, Çukçiler, Evenkiler, Evenler, Yupikler, Komiler başta olmak üzere yaklaşık 40 yerli halk vardır. Bu halklar sahip oldukları geleneksel bilgilerle ve kültürel birikimleriyle Arktik'in sert ve zorlu iklim koşullarına son derece uyumlu bir şekilde binlerce yıl boyunca varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Ancak günümüzde iklim değişikliğinin gerçekleşme hızına uyum sağlamakta büyük zorluklar yaşamakta ve insan güvenliğine yönelik risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Daha önce de belirtildiği gibi, küresel ısınma ve iklim değişikliği etkilerinin dünyanın geri kalanına oranla Arktik Bölgesi'nde daha fazla hissedilmesi bunun en önemli nedenlerinden biridir. Bu bölgedeki sıcaklık artışı küresel ortalama sıcaklık artışının iki katından daha fazladır. Bazı iklim senaryoları 21. yüzyılın sonuna kadar bu artışın Barents Bölgesi gibi Arktik'in belirli yerlerinde 9°C'ye kadar çıkabileceğini öngörmektedir.³⁹ Bu durum bölgedeki deniz buzu ve permafrost (kalıcı olarak donmuş toprak) tabakasının hızla azalmasına ve yok olmasına yol açmaktadır.

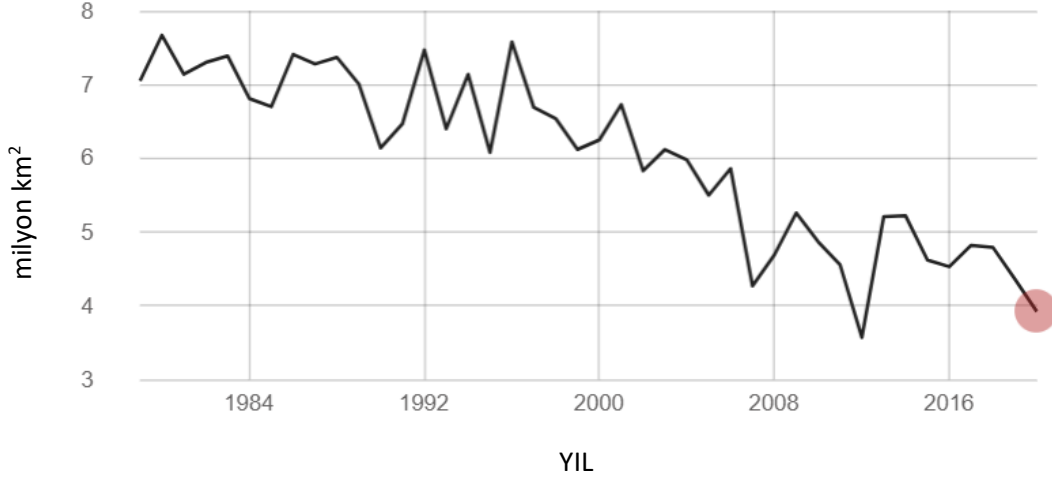
³⁷ Gary N. Wilson, "Inuit diplomacy in the circumpolar North", *Canadian Foreign Policy* 13, no. 3 (2011): 66; Ceren Uysal Oğuz, "İnuit Halkı ve İklim Değişikliği", *Küresel Bakışla Kutup Çağı 3 Tarihi ve Hukuki Perspektif-Ekolojik Dönüşüm*, eds. Harun Gümrükçü vd. (Ankara: Efil Yayınevi, 2017), 116.

³⁸ Inuit Circumpolar Council Resmi İnternet Sitesi, <https://www.inuitcircumpolar.com/> (14.11.2020).

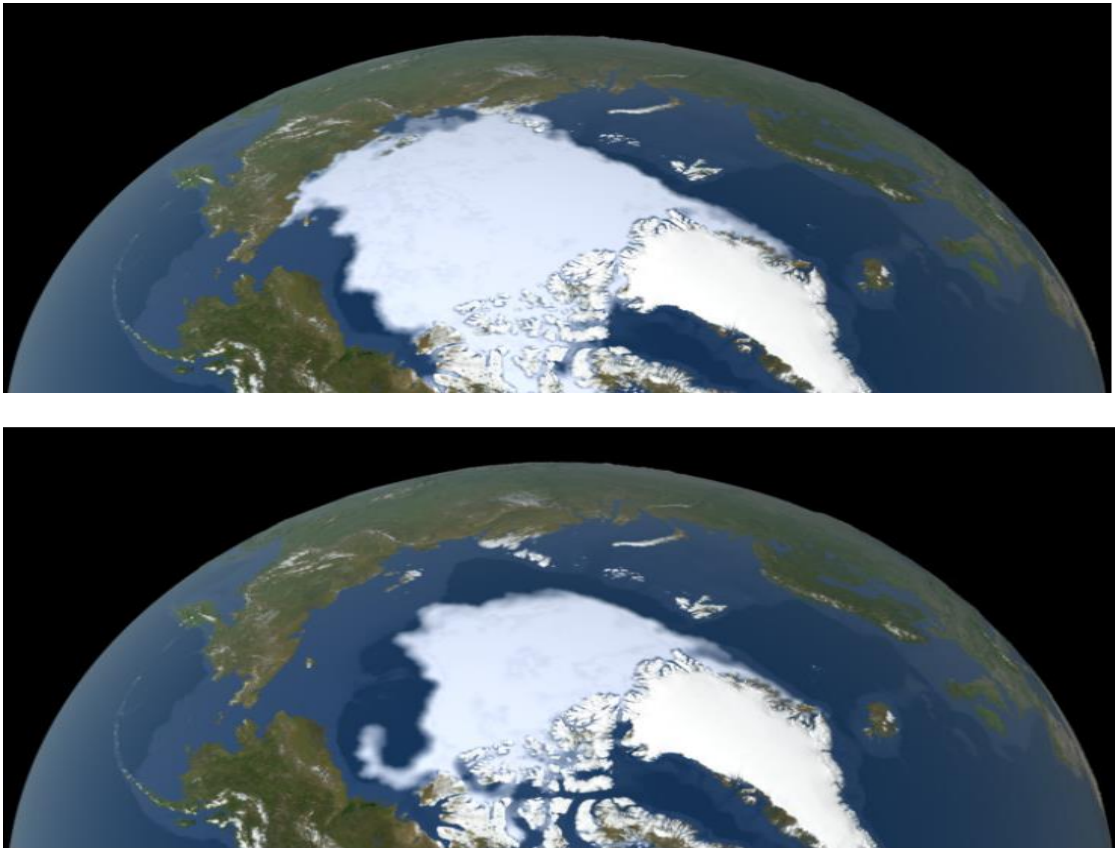
³⁹ Hossain, a.g.e., 509-510; AMAP, *Adaptation Actions for a Changing Arctic: Perspectives from the Barents Area* (Oslo: AMAP, 2017), 178; Inuit Tapiriit Kanatami, *National Inuit Climate Change Strategy* (Canada: Inuit Tapiriit Kanatami, 2019), 5; Warwick F. Vincent, "Arctic Climate Change: Local Impacts, Global Consequences, and Policy Implications", *The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics*, eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), 507.

Grafik 1. Arktik Deniz Buzu Eylül Ayı Ortalaması⁴⁰

Resim 1. Kuzey Kutup Buzullarındaki Değişim 1979-2020⁴¹

⁴⁰ NASA, Global Climate Change Vital Signs of the Planet, Arctic Sea Ice Minimum, <https://climate.nasa.gov/vital-signs/arctic-sea-ice/> (14.11.2020).

⁴¹ NASA, Global Climate Change Vital Signs of the Planet, Arctic Sea Ice Minimum, <https://climate.nasa.gov/vital-signs/arctic-sea-ice/> (14.11.2020).

1979 yılından 2020 yılına kadar Arktik deniz buzunu her on yılda bir ortalama %13 oranında azalmış ve yaklaşık 4 milyon km²'ye gerilemiştir (Grafik 1 ve Resim 1). İklim senaryoları mevcut değişikliğin devam etmesi durumunda 2030'lu yılların sonlarına doğru bölgenin deniz buzundan büyük ölçüde arınmış olabileceğini öngörmektedir.⁴² Inuit Tapiriit Kanatami⁴³ deniz buz örtüsünün halihazırda %40'ını kaybettiklerini ve bu kaybı dengeleme şanslarının gelecek yıllarda giderek azalacağını belirtmektedir.⁴⁴ Bu durum, Arktik ekosistemine dahil olan birçok canlı türünü yok olma tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır. IPCC, İkinci Değerlendirme Raporu'nda Arktik'te meydana gelen bu değişimlerin kutup aylarından sonra en çok oradaki yerli halkları etkilediğini; Beşinci Değerlendirme Raporu'nda ise bölgedeki yerli halkların iklim değişikliğinin olumsuz etkileri açısından *en kırılgan topluluk* (vulnerable community) olduğunu vurgulamıştır.⁴⁵

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin 'yeni ekonomik fırsatlar' yaratması, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin bölgeye yönelik ilgisini son yıllarda yoğunlaştırmıştır. Eriyen buzulların ardından ortaya çıkan yeni deniz yollarının, deniz taşımacılığında alternatif olarak kullanılması planlanmaktadır. Bu yollar Asya ile Arktik'te yer alan ülkelerin seyahat yolunu %40 azaltabilecek, deniz ticaretini ve turizmini canlandırabilecektir.⁴⁶ Daha da önemlisi, buzulların erimesiyle enerji kaynakları açısından oldukça verimli olan bu bölgede petrol ve doğal gaz çıkarımı-işletimi daha kolay ve ucuz hale gelebilecektir.⁴⁷ Heininen ekonomik faaliyetler açısından "avantajlı" görülen bu ve benzeri gelişmelerin "karanlık taraflarına" vurgu yapmaktadır. Yalnızca yerel ve bölgesel etkiler göz önüne alınırsa; doğal kaynakların artan kullanımı, petrol sızıntısı ve kaza risklerinin artması, deniz trafiği ve buna bağlı olarak meydana

⁴² Vincent, a.g.e., 509.

⁴³ Inuit Tapiriit Kanatami, Kanada'da yaşayan yaklaşık 65.000 İnuuk'un ulusal temsilci kuruluşudur. Karşı karşıya kalınan sosyal, kültürel, siyasi ve çevresel sorunların çözümüne yönelik politikaları ve programları İnuit haklarını ve çıkarlarını dikkate alarak ulusal düzeyde savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Inuit Tapiriit Kanatami Resmi İnternet Sitesi, <https://www.itk.ca/> (26.12.2020).

⁴⁴ Inuit Tapiriit Kanatami, a.g.e., 2.

⁴⁵ Jan Salick ve Anja Byg, *Indigenous Peoples and Climate Change* (Oxford: Tyndall Centre for Climate Change Research, 2007); Ceren Uysal Oğuz ve Güneş Ersoy, "Kutuplardaki İklim Değişikliğinin Bölgesel ve Küresel Etkileri", *Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler*, eds. Harun Gümrükçü, Aybüke İnan Şimşek ve Güneş Ersoy (Ankara: Efil Yayınevi, 2016), 163.

⁴⁶ John Vidal, "Russian Arctic city hopes to cash in as melting ice opens new sea route to China", <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/01/arctic-city-new-route-china> (20.11.2020); Uysal Oğuz ve Ersoy, a.g.e., 165.

⁴⁷ Uysal Oğuz ve Ersoy, a.g.e., 165.

gelen çevre kirliliği, iklim değişikliği etkilerinin yanında daha fazla çevresel bozulmayı ve daha kötü yaşam koşullarını dayatmaktadır.⁴⁸

İklim değişikliğine bağlı olarak Arktik deniz buzunun ve permafrost tabakasının çözülmesinin, sel, fırtına gibi aşırı hava olaylarının ve erozyon riskinin artmasının yerli halkların kültürlerinin en temel bileşenlerinden biri olan avlanma şekilleri üzerinde doğrudan etkileri vardır. Yerli avcılar deniz buzunun değişen yapısı nedeniyle günümüzde gıda ihtiyaçlarını giderebilmek için buz üzerinde daha uzun mesafeler kat etmek zorundadırlar. Avlanma koşullarında meydana gelen bu değişim gıdaya erişim gibi en temel insan ihtiyaçlarını riske atmaktadır.⁴⁹ Karibu, ren geyiği ve deniz memelileri Arktik yerli halkları için en önemli besin kaynakları arasındadır. Ancak iklim değişikliğine bağlı olarak bu hayvanların popülasyonları yıllar içinde azalmıştır.⁵⁰ Hava olaylarında ve deniz buzu yapısında meydana gelen değişimlerin yerli avcılar tarafından tahmin edilmesinin giderek zorlaşması ve biyoçeşitliliğin bozulması gıda güvenliğine yönelik hayati sorunlar yaratmaktadır. Inuit Tapiriit Kanatami'nin yayımladığı 2019 tarihli Ulusal İnuit İklim Değişikliği Stratejisi'ne göre, Kanada'nın kuzeyinde yer alan Nunavut'taki İnuit hanelerinin %70'inin gıda güvencesi artık yoktur. Bu oran Kanada genelinde %8 ile sınırlıdır.⁵¹ Saami, Gwich'in, Nenet ve diğer yerli halkların da ren geyiğine ve balığa dayalı geleneksel beslenme şekli değişmekte, onlar da gıdaya erişimde zorluklar yaşamaktadır.⁵² Karşı karşıya kalınan bu sorunu Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu'nda yer alan bir ifadeyle özetlemek gerekirse Arktik yerli halkları "yiyecek olmadığı için değil, yiyecek bulamadıkları için açlıkla mücadele etmek zorundadırlar".⁵³

⁴⁸ Lassi Heininen, "On Climate Change as a Relevant Geopolitical and Security Factor in the Circumpolar North", *Climate Change and Human Security from a Northern Point of View*, eds. Lassi Heininen ve Heather Nicol (Canada: Centre on Foreign Policy and Federalism, 2016), 223.

⁴⁹ Arctic Council, Arctic Resilience Interim Report 2013 (Stockholm: Stockholm Environment Institute and the Stockholm Resilience Centre Arctic Council, 2013), 83; Arctic Human Development Report, eds. Joan Nyman Larsen ve Gail Fondahl (Denmark: Nordic Council of Ministers, 2014), 310; AMAP, Assessment 2015: Human Health in the Arctic. Arctic Monitoring and Assessment Programme (Oslo: AMAP, 2015), 129; Gwich'in Tribal Council, "Submission To The Government of Canada's Arctic Policy Framework", 21 Mart 2018, https://www.eia.gov.nt.ca/sites/eia/files/content/2018-03-21_gwichin_tribal_council_arctic_policy_framework_submission.pdf (15.11.2020).

⁵⁰ AMAP Assessment 2015, a.g.e., 130.

⁵¹ Inuit Tapiriit Kanatami, a.g.e., 11; İklim değişikliğinin İnuit halkı üzerindeki etkileri için ayrıca bkz. Ceren Uysal Oğuz, "İnuit Halkı ve İklim Değişikliği".

⁵² Jaakkola, Juntunen ve Näkkäljärvi, a.g.e., 403-404.

⁵³ Human Development Report, a.g.e., 27.

Karibu, ren geyiği ve deniz memelileri yerli halkların yalnızca besin kaynakları değil aynı zamanda en önemli geçim kaynakları arasındadır. Dolayısıyla avlanma koşullarında meydana gelen değişimler yerli ekonomilere de önemli ölçüde zarar vermektedir.⁵⁴ Ekonomik koşulların giderek kötüleşmesi, yerli halkların yerli olmayanlarla arasındaki gelir dağılımını farklılaştırmaktadır. Örneğin İnuit Tapiirit Kanatami verilerine göre, günümüzde Nunangat'taki yoksulluk oranı Kanada ortalamasına göre neredeyse beş kat artmıştır.⁵⁵ İklim değişikliğinin doğrudan etkilerinin yanında dolaylı etkileri de bu farkı belirginleştirmektedir. Deniz buzunun erimesi sonucu Sibirya kıyılarında artan hidrokarbon faaliyetleri ve inşa edilen enerji boru hatları, ekosistemin bozulması nedeniyle Nenetler başta olmak üzere bölgede yaşayan yerli halkların geçim kaynakları üzerinde daha fazla baskı yaratmaktadır.

Permafrost tabakasının çözülmesi ve fırtına gibi aşırı hava olaylarının sıklaşması yerli halkların evlerine ve altyapılarına zarar vermektedir. Alaska'daki Sarichef Adası'nda bulunan ve 591 kişinin yaşadığı bir İnupiat köyü olan Shishmaref sakinleri 1990'ların sonlarından itibaren artan fırtınalar ve eriyen buz tabakası gibi sorunlar nedeniyle toprak kaybına uğramaktadır. Köyün anakarada daha güvenli bir yere taşınmasının maliyetinin 180 milyon dolar olduğu hesaplanmıştır.⁵⁶ Alaska'da 400 kişinin yaşadığı bir başka İnupiat köyü olan Kivalina'nın ise altyapılarında meydana gelen hasarlar nedeniyle 2025 yılına kadar yaşanmaz bir hale geleceği tahmin edilmektedir.⁵⁷ Bu örneklerin sayısı giderek artmaktadır ve iklim değişikliği sebebiyle yerli halkların yüzyıllardır yaşadıkları köylerini terk etmek zorunda kalacakları bir gelecek sandığından çok daha yakındır. Dolayısıyla iklim değişikliği kaynaklı felaketler, yerli toplulukların yaşam alanlarını, can ve mal güvenliklerini, geçim kaynaklarını, kültürel varlıklarını tehdit etmektedir. Bireylerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan temel unsurların eksikliği insan güvenliği yaklaşımının öncelikli olarak ele aldığı bir konu olduğu için Arktik yerlilerinin karşı karşıya oldukları sorunların bu perspektif bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Deniz buzu ve permafrost tabakasındaki öngörülemeyen değişimler ve iklim değişikliğine bağlı sıcaklık artışları kaza ve ölüm risklerini artırdığı için sağlık güvenliğini doğrudan tehdit

⁵⁴ Arctic Resilience Interim Report, a.g.e., 111; Vincent, a.g.e., 511-512.

⁵⁵ İnuit Tapiirit Kanatami, a.g.e., 10.

⁵⁶ Elizabeth Kolbert, *Field Notes from a Catastrophe* (New York: Bloomsbury, 2015), 7-9.

⁵⁷ Lawrence C. Hamilton vd., "Climigration? Population and climate change in Arctic Alaska", *Population and Environment*, no. 38 (2016): 119.

eden sorunlardır. 1970'lerin başında yapılan bilimsel araştırmalarda her kış ölüm oranlarındaki dramatik artışların sıcaklık değişimlerine bağlı olduğu kanıtlanmıştır. Bu sebeple meydana gelen ölümler genellikle, terlemeyle oluşan elektrolit ve su kaybından ve vücut sıcaklığının düzenlenememesi nedeniyle meydana gelen dehidrasyondan kaynaklanmaktadır.⁵⁸ Sıcaklıklardaki artış özellikle son yıllarda haşerelerin Arktik Bölgesi'nde yaygınlaşmasına neden olmuştur. Gwich'in halkının yaşadığı Kanada'nın kuzey kıyılarında sivri sinekler ve pireler kendilerine uygun yaşam koşulları bularak çoğalmaya başlamıştır.⁵⁹ Zoonotik enfeksiyonlara sebep olan Brucella, Toxoplasma, Coxiella ve Batı Nil Virüsü gibi bakteri, virüs ve parazitler de benzer şekilde güneyden kuzeye doğru ilerlemekte, Arktik ekosisteminde yer alan pek çok hayvan üzerinde giderek yaygınlaşmaktadır.⁶⁰ Bu durum hem hayvan popülasyonunu azaltmakta hem de hayvandan insana bulaşan hastalıkların niceliğini ve niteliğini artırmaktadır.

Bölgedeki hidrokarbon çıkarımı ve deniz trafiğinin artması gibi ekonomik faaliyetler iklim değişikliğinin sağlık üzerindeki dolaylı etkilerine örnek olarak verilebilir. Özellikle Sibiryaya kıyılarında, açık deniz platformlarına ek olarak kara platformlarının da enerji firmaları tarafından kullanılması, bu alanlarda inşa edilen petrol boru hatları, yerli halkların hareketliliğini sınırlamakta, geleneksel bilgilerin kullanımını zorlaştırmakta, kaza ve ölüm risklerini artırmaktadır. İklim değişikliğinin sağlık güvenliğine ilişkin fiziksel etkilerinin yanı sıra zihinsel ve ruhsal etkilerini de gözlemlemek mümkündür. Avlanma, beslenme ve geçim kaynakları üzerindeki baskılar nedeniyle Arktik yerli halklarında intihar vakaları ve psikolojik rahatsızlıklar daha sık görülmeye başlanmıştır. Bu olumsuz gelişmeler hastalık/ölüm oranlarını da değiştirmiştir. Örneğin Finlandiya topraklarında yaşayan Saami halkının 1980'lerde düşük olan hastalık/ölüm oranı, 2017 verilerine göre ulusal ortalamanın üzerine çıkmıştır.⁶¹

İklim değişikliğinin; ekonomi, çevre, gıda ve sağlık alanları üzerindeki bu etkileri kişisel ve topluluk güvenliğini yani geleneksel kültürlerin ve yerli halkların varlığını devam ettirebilme

⁵⁸ Jim Berner ve Christopher Furgal, "Human Health", *Arctic Climate Impact Assessment Report (2004)* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 870.

⁵⁹ Department of Cultural Heritage Gwich'in Tribal Council/Gwich'in Renewable Resources Board, Gwich'in Knowledge of Insects, 2017, 23, <http://www.grrb.nt.ca/pdf/wildlife/Gwichin%20Knowledge%20of%20Insects%20Final.pdf> (19.11.2020).

⁶⁰ AMAP Assessment 2015, a.g.e., 128; AMAP 2017, a.g.e., 139; Jaakkola, Juntunen ve Näkkäläjärvi, a.g.e., 410; Audrey Waits vd., "Human infectious diseases and the changing climate in the Arctic", *Environment International* 121, (2018): 703.

⁶¹ AMAP 2017, a.g.e., 139.

yeteneklerini baltalamaktadır. Değişimlerden doğrudan ve dolaylı yollardan etkilenen bireyler, hayatta kalabilmek için binlerce yıldır devam eden geleneksel yaşam biçimlerini değiştirmek zorundadırlar. Tüm bu gelişmeler bireylerin toplumsal normlardan uzaklaşmasına, yaşadıkları coğrafyayı terk etmelerine ve zaman içinde kültürlerin aşınmasına ve yok olmasına sebep olabilecek riskler barındırmaktadır.

4. Arktik Yerli Hakları ve İklim Değişikliği ile Mücadele

Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirisi (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples)⁶² hem yerli halkların haklarını hem de devletlerin yükümlülüklerini ortaya koyan konuya ilişkin en önemli kaynaklardan biridir. Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşamlarını sürdüren yerli bireylerin ve halkların kırılganlıklarını ortadan kaldırmak ve dayanıklılıklarını artırabilmek bildirideki maddelerin ne ölçüde hayata geçirileceğine bağlıdır. 46 maddeden oluşan bildiriye göre;

- Yerli halklar; Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve uluslararası insan hakları hukukunda tanınan tüm haklardan ve temel özgürlüklerden bireysel ve toplu olarak yararlanma hakkına sahiptir (madde 1).
- Yerli halklar kendi kaderlerini tayin hakkına (self-determination) sahiptir. Bu hakkın doğası gereği siyasi statülerini özgürce belirleyebilme; ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini özgürce seçme hakkına sahiptirler (madde 3).
- Yerli halklar ve bireyler asimilasyona zorlanmama veya kültürlerinin yok edilmesine maruz kalmama hakkına sahiptir [madde 8(1)].
- Devletler, yerli halkların kültürel değerlerini veya kimliklerini tehdit eden herhangi bir eylemi önlemek için gerekli ve etkili mekanizmalar ortaya koymalıdır [madde 8(2)].
- Yerli halklar, haklarını etkileyecek konularda karar alma süreçlerine kendi seçtikleri temsilciler aracılığıyla katılma, karar alma kurumları oluşturma ve geliştirme hakkına sahiptir (madde 18).

⁶² BM Genel Kurulu'nun 13 Eylül 2007 tarihli toplantısında kabul edilen bildiriye 144 ülke desteklerken 4 ülke (Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri) hayır oyu vermiş, 11 ülke (Azerbaycan, Bangladeş, Bhutan, Burundi, Kolombiya, Gürcistan, Kenya, Nijerya, Rusya Federasyonu, Samoa ve Ukrayna) çekimser oy kullanmıştır. Hayır oyu veren 4 ülke, bildiriye destek verdiklerini sonraki yıllarda açıklamışlardır. Bkz. United Nations Department of Economic and Social Affairs Indigenous Peoples, "United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples", <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html> (25.12.2020).

- Devletler, yerli halkların haklarını da etkileyecek kararları almadan önce bu halkların gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onayı almak için iyi niyetle istişare ve işbirliği yapmalıdır (madde 19).
- Yerli halklar kendi siyasi, ekonomik ve sosyal sistemlerine ve kurumlarına sahip olma ve bunları geliştirme, varlık ve kalkınma araçlarına güvenle sahip çıkma ve geleneksel ve diğer ekonomik faaliyetlerini özgürce sürdürme hakkına sahiptir [madde 20(1)].
- Yerli halklar, geleneksel olarak yaşadıkları topraklara ve oradaki kaynaklara sahip olma hakkına sahiptir [madde 26(1)].
- Yerli halklar, gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onayları olmaksızın ellerinden alınan, el konan, işgal edilen, kullanılan veya zarar verilen arazi, toprak ve kaynaklar için iadelerini de kapsayacak şekilde tazminat hakkına, bunun mümkün olmaması halinde adil bir bedel alma hakkına sahiptir [madde 28(1)].
- Yerli halklar, yaşadıkları toprakları ve kaynakları koruma hakkına sahiptir. Devletler de yerli halklara yardım için ayırım gözetmeksizin koruma programları oluşturmalı ve uygulamalıdır [madde 29(1)].
- Yerli halklar bu bildiriye yer alan tüm haklardan yararlanabilmek için devletlerden, bölgesel ve uluslararası kuruluşlardan mali ve teknik yardım alma hakkına sahiptir (madde 39).⁶³

Arktik Bölgesi'nde insan güvenliğinin sağlanabilmesi için siyasi ve hukuki kararlarda bildiriye yer verilen hak ve yükümlülükler dikkate alınmalıdır. Arktik yerli halkları hem konseyleri ve birlikleri aracılığıyla hem de strateji raporlarıyla yerel ve bölgesel ölçekli etkili politikaların uygulanmasını talep etmektedirler. Bu talepler BM Yerli Halkların Hakları Bildirisi'ne paralel şekilde; geleneksel bilginin dikkate alınması ve bölgeye yönelik yapılan çalışmalarla bütünleştirilmesi, yerli katılımın artırılması ve yerli halkların karar alma mekanizmalarında daha fazla temsil edilmesi, arazi kullanım hakkının ve kendi kaderini tayin hakkının tanınması ve uygulanması, devletlerden ve bölgesel kuruluşlardan mali ve teknik yardım alınması konularını kapsamaktadır.

Naomi Klein yerli halkların antlaşmalarla korunan balıkçılık, avcılık gibi haklar açısından yasal güce sahip olduklarını ancak bu yasal gücü kullanıp kullanamamalarının başka

⁶³ United Nations, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (2007).

bir konu olduğunu ifade etmektedir.⁶⁴ Yerli halkların çevreci gruplarla birlikte hak ihlallerini mahkemeye taşıdıkları örnekler artmaktadır. Ancak yerlilerin hukuksal dayanaklarının yönetimlerin siyasi ve ekonomik çıkarlarıyla çatıştığı durumlarda, kararlar devletler ve şirketler lehine çıkabilmekte ya da yerlilerin kazandıkları davalara itiraz edilebilmektedir. Kimi zaman yerli topluluklar ve çevre örgütleri, dava sürecinin yüksek maliyeti ya da karşılaştıkları baskılar nedeniyle yasal süreçten vazgeçmek zorunda kalabilmektedir. Öte yandan iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle geçimlik avlanma ve balıkçılık zorlaştıkça yerliler üzerindeki ekonomik baskı arttığı için yerlilerin bir kısmı petrol ve maden şirketlerinin iş tekliflerine daha sıcak bakmakta ve kabilelerinin şirketlerle anlaşmasını isteyebilmektedir.⁶⁵

2014'te ABD İçişleri Bakanlığı'nın (Department of the Interior) Shell ve diğer şirketlere Chukchi Denizi'nde petrol arama izni vermesi üzerine Alaska Point Hope köyünde yaşayan İnuviat yerlileri ve çevre örgütleri bir koalisyon oluşturarak hukuk mücadelesine başlamıştır. Koalisyon petrol arama izninin “sağlıklı bir okyanusla kopmaz bağları bulunan- hayat tarzlarına yönelik riskler dahil olmak üzere” bölge halkı için barındırdığı risklerin dikkate alınmadığını ileri sürmüştür. Point Hope'un o tarihteki Belediye Başkanı Steve Oomittuk'un davayı açarken yaptığı konuşma, sadece iklim değişikliğinin değil, iklim değişikliğine yol açan fosil yakıtların arama ve çıkartım faaliyetlerinin de yerli halklar üzerindeki etkisini anlamak açısından dikkat çekicidir. Oomittuk, halkının binlerce yıldır Chukchi Denizi'nden göç eden hayvanları avladığını, geçimlerinin buna bağlı olduğunu ifade ederek “burası bizim bahçemiz, bizim kimliğimiz, bizim geçim sahamız. Onsuz bugün olduğumuz yerde olamayız. Biz hayat tarzımızı ve hayatlarımızın büyük oranda onlara bağlı olduğu hayvanları tehlikeye atacak her türlü faaliyete karşıyız.” demiştir.⁶⁶

İklim değişikliğine bağlı olarak Arktik'te meydana gelen değişimlerin bölgeyi nasıl etkilediğine dair yeni bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Yerli halkların, onları temsil eden konsey ve birliklerin bu yeni bilgilerin üretilmesi sürecine doğrudan ve etkin katılımı hayati önem taşımaktadır.⁶⁷ Geleneksel bilginin hem ulusal hem de Arktik Konseyi⁶⁸ ve Barents-Euro Arktik

⁶⁴ Naomi Klein, *İşte Bu Her Şeyi Değiştirir*, çev. Osman Akınhay (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2015), 523.

⁶⁵ Klein, a.g.e., 536-537.

⁶⁶ Klein, a.g.e., 523-524.

⁶⁷ Sámi Council, The Sámi Arctic Strategy, Eylül 2019, 10, <https://www.saamicouncil.net/documentarchive/the-sami-arctic-strategy-samisk-strategi-for-arktiske-saker-smi-rktala-igumuat> (10.11.2020).

⁶⁸ 1996 yılında Ottawa Deklarasyonu'yla kurulan Arktik Konseyi, sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma gibi bölgeyi ilgilendiren ortak konularda Arktik devletleri ve yerli halkları arasındaki işbirliğini, koordinasyonu ve

Konseyi⁶⁹ gibi bölgesel kuruluşların çalışmalarına dahil edilmesi, Arktik doğasındaki değişimlere yönelik alınacak kararlara bütüncül bir anlayışla yaklaşılmasına olanak sağlamaktadır.⁷⁰ Bu durum yerli bireylerin ve halkların iklim değişikliğine uyum yeteneklerini artırabilecektir.

Arktik Konseyi 1996 tarihli Ottawa Deklarasyonu ile geleneksel bilgilerin bölgeyi anlamak için önemini kabul etmiş, 2009 tarihli Tromsø Deklarasyonu ve 2013 tarihli Kiruna Deklarasyonu ile de bu bilgilerin Arktik'te sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olduğunu vurgulamıştır.⁷¹ Dolayısıyla Arktik Konseyi'nin kurumsal yapısı içerisinde farklı yerli toplulukların temsilcileri aracılığı ile daha etkin olmalarını sağlayacak mekanizmalar bu deklarasyonlarda yer verilen “geleneksel bilgilerin önemi” gerekçesine dayandırılabilir. Öte yandan, politika oluşturma ve karar alma süreçlerinde yukarıdan aşağıya bir yaklaşım (top-down approach) yerli halkların dayanıklılığı için yetersizdir. Böyle bir yaklaşımda ulusal önceliğin, yerli halkların önceliklerinin önüne geçme ihtimali yüksektir.⁷² Bu nedenle iklim değişikliğiyle mücadelede etkili bir uyum politikası için aşağıdan yukarıya bir yaklaşım (bottom-up approach) esas alınmalıdır. Bu noktada en önemli koşullarından biri karşı karşıya kalınan tehditlere ilişkin üretilen çözümlerin yerli halkların belirlediği temsilciler aracılığıyla duyurulması ve yönetilmesidir.⁷³

Arktik Konseyi'nde Inuit Kutup Çevresi Konseyi, Uluslararası Aleut Birliği, Uluslararası Gwich'in Konseyi, Arktik Athabaskan Konseyi, Saami Konseyi ve Rusya Kuzeyin

---

etkileşimi destekleyen lider hükümetler arası forumdur. Konseyde Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Rusya Federasyonu, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere sekiz Arktik devleti (A8); Inuit Kutup Çevresi Konseyi, Uluslararası Aleut Birliği, Uluslararası Gwich'in Konseyi, Arktik Athabaskan Konseyi, Saami Konseyi ve Rusya Kuzeyin Yerli Halkları Birliği olmak üzere altı daimî katılımcı yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Arktik Konseyi Resmi İnternet Sitesi, <https://arctic-council.org/en/> (26.12.2020).

⁶⁹ 1993 yılında Kirkenes Deklarasyonu'yla kurulan Barents-Euro Arktik Konseyi, Barents Bölgesi'ni ilgilendiren konulara yönelik işbirliğini amaçlayan hükümetler arası forumdur. Konsey üyeleri Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Rusya, İsveç ve Avrupa Komisyonu'ndan oluşmaktadır. Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya Federasyonu'ndan oluşan dört Barents ülkesinin bakanları bölgenin özellikle sosyal ve ekonomik gelişimini sağlamak amacıyla konseyin kuruluşundan günümüze düzenli olarak bir araya gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Barents-Euro Arctic Cooperation, <https://www.barentscooperation.org/en/Barents-Euro-Arctic-Council> (26.12.2020).

⁷⁰ The Sámi Arctic Strategy, a.g.e., 40; AMAP 2017, a.g.e., 167.

⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Arctic Council, Declaration on the Establishment of the Arctic Council, 1994; Arctic Council, Tromsø Declaration on the Occasion of the Sixth Ministerial Meeting of the Arctic Council, 2009; Arctic Council, Kiruna Declaration: On the Occasion of the Eighth Ministerial Meeting of the Arctic Council, 2013; Sámi Arctic Strategy, a.g.e., 39.

⁷² Arctic Resilience Interim Report 2013, a.g.e., 30.

⁷³ Arctic Resilience Interim Report 2013, a.g.e., 29.

Yerli Halkları Birliği olmak üzere oradaki halkları temsil eden altı yerli konsey ve birlik vardır. Bunlar Arktik Konseyi toplantılarında ve karar alma süreçlerinde daimî katılımcı olarak görev almakta; konseydeki çalışma gruplarında, yürütülen projelerde faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte Arktik devletlerinin bölgeye ilişkin güvenlik anlayışlarında enerji kaynakları başta olmak üzere ekonomik kaygıların öncelikli olması yerli konseylerin ve birliklerin karar alma süreçlerindeki rolünü sınırlamaktadır.⁷⁴ Nitekim Inuit Tapiriit Kanatami'nin 2019 tarihli Ulusal İnuit İklim Değişikliği Strateji belgesinde, İnuit halkının iklim değişikliğiyle ilgili karar alma süreçlerinde ulusal ve bölgesel katılımlardan büyük ölçüde dışlandığı belirtilmektedir.⁷⁵

Bölgedeki diğer yerli halkların birçoğu hem ulusal hem de bölgesel ölçekte kendilerini temsil edecek mekanizmalardan yoksundur. Daimî katılımcılar dolaylı yollardan onların haklarını gözetmeye çalışsa da her halkın iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik kapasite ve imkanları yer ve zamana göre farklılık göstermektedir. Kendilerini yeterince temsil etme imkanını bulamayan bu halklar, 2008 tarihli Uluslararası Azınlık Hakları Grupları Raporu'nda belirtildiği şekilde iklim değişikliğinin “sessiz kurbanlarıdır”⁷⁶. İklim değişikliğinden kaynaklanan kırılganlıklarını ortadan kaldırmak ve bölgede insan güvenliğini sağlayabilmek için bu halkların kendi temsilcileriyle seslerini duyurabilecek, karşı karşıya kaldıkları sorunları ilgili yerlere iletebilecek ve bölgeye yönelik alınan kararlara katılım sağlayabilecek ayrı mekanizmalara sahip olmaları gerekmektedir. Özellikle BM Yerli Halkların Hakları Bildirisi ile tanınan hakların uygulanmasını engelleyebilecek koşulların ortadan kaldırılması son derece önemlidir.

5. Sonuç

İklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin en fazla gözlemlendiği bölgelerden biri Arktik'tir. Bilim insanlarının bu bölgeye yönelik projeksiyonları beklenenden daha hızlı gerçekleşmekte, Arktik yerli halklarının binlerce yıllık deneyimleriyle oluşturdukları doğayla uyumlu yaşam tarzları, iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri karşısında zarar görmektedir. Bu çalışma, Arktik Bölgesi yerli halklarının bireyler ve topluluklar olarak güvenliklerinin

⁷⁴ Wilfrid Greaves, “Cities and Human Security in a Warming Arctic”, *Climate Change and Arctic Security Searching for a Paradigm Shift*, eds. Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), 73.

⁷⁵ Inuit Tapiriit Kanatami, a.g.e., 21.

⁷⁶ Minority Rights Group, “Minority and indigenous groups – silent victims of climate change says new global report”, 11 Mart 2008, <https://minorityrights.org/2008/03/11/minority-and-indigenous-groups-silent-victims-of-climate-change-says-new-global-report/> (07.11.2020).

sağlanması noktasında en kapsamlı çözümlerin insan güvenliği yaklaşımı ile sağlanabileceğini ileri sürmektedir. İnsan güvenliğinin; ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, kişisel güvenlik, topluluk güvenliği, siyasi güvenlik ve çevre güvenliği olarak tanımlanan her bir boyutu Arktik yerlilerinin iklim değişikliği karşısındaki savunmasızlıklarından ve halihazırda sınırları içerisinde yaşadıkları devletlerin eşitsiz uygulamalarından ve hak ihlallerinden kaynaklanan sorunlarının çözümü için yol gösterici olmalıdır.

Devletler, bölgesel ve uluslararası örgütler, yerli halkların topraklarına, kültürlerine, sosyal ve ekonomik gelişimlerine yönelik hak ihlallerinin sona erdirilmesi, bu toplulukların iklim değişikliği başta olmak üzere çevresel bozulmanın yol açtığı yıkımdan gördükleri zararın telafisi için gerekli finansal araçların oluşturulması konusunda sorumluluk üstlenmelidir. İnsan güvenliği yaklaşımı doğrultusunda, yerli halkların uluslararası sözleşmelerle tanınan haklarının bütüncül şekilde uygulanması, normatif yapılar aracılığıyla yerli halklara hem sınırları içinde yaşadıkları devletler nezdinde, hem de bölgesel ve uluslararası örgütler içerisinde temsil hakkı sağlanması, kadim bilgilerinin ve deneyimlerinin iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmaları içerisinde etkin şekilde değerlendirilmesi son derece önemlidir. Arktik yerli halkları iklim değişikliğinin etkilerine karşı en kırılgan gruplar arasındadır. Bu kırılganlığı ortadan kaldırmak, yerli halkların iklim değişikliğine uyum yeteneklerini artırmak ve onları gözeterek sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için etkili politikaların ivedilikle oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- AMAP. Adaptation Actions for a Changing Arctic: Perspectives from the Barents Area. Oslo: AMAP, 2017.
- AMAP. Assessment 2015: Human Health in the Arctic. Arctic Monitoring and Assessment Programme. Oslo: AMAP, 2015.
- ArcGIS Resmi İnternet Sitesi.
<https://www.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=2228ac6bf45a4cebafc1c3002ffef0c4>
(03.11.2020).
- Arctic Council. Arctic Resilience Interim Report 2013. Stockholm: Stockholm Environment Institute and the Stockholm Resilience Centre Arctic Council, 2013.
- Arctic Council. Declaration on the Establishment of the Arctic Council, 1994.
- Arctic Council. Kiruna Declaration: On the Occasion of the Eighth Ministerial Meeting of the Arctic Council, 2013.
- Arctic Council. Tromso Declaration on the Occasion of the Sixth Ministerial Meeting of the Arctic Council, 2009.

- Arctic Human Development Report, eds. Joan Nymand Larsen ve Gail Fondahl. Denmark: Nordic Council of Ministers, 2014.
- Arktik Konseyi Resmi İnternet Sitesi. <https://arctic-council.org/en/> (26.12.2020).
- Balta, E. "Uluslararası Savaş". *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, ed. Evren Balta, 257-279. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Barents-Euro Arctic Cooperation. <https://www.barentscooperation.org/en/Barents-Euro-Arctic-Council> (26.12.2020).
- Berner, J. ve C. Furgal. "Human Health". *Arctic Climate Impact Assessment Report 2004*, 863-906. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Briggs, C. M. "Arctic environmental security and abrupt climate change". *Environmental and Human Security in the Arctic*, eds. Gunhild Hoogensen Gjörv vd., 98-113. New York: Routledge, 2014.
- Chinkin, C. ve M. Kaldor. "Second-Generation Human Security". *International Law and New Wars*, 479-526. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Costello, A. vd. "Managing the health effects of climate change". *Lancet* 373 (2009): 1693-1733.
- Dalby, S. "Climate Change New Dimensions of Environmental Security". *The RUSI Journal* 158, no. 3 (2013): 34-43.
- Dalby, S. "Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, no. 18 (2008): 179-195.
- Department of Cultural Heritage Gwich'in Tribal Council/Gwich'in Renewable Resources Board. Gwich'in Knowledge of Insects, 2017. <http://www.grrb.nt.ca/pdf/wildlife/Gwichin%20Knowledge%20of%20Insects%20Final.pdf> (19.11.2020).
- Farer, T. "Human Security: Defining the Elephant and Imagining Its Tasks", *Asian Journal of International Law* 1, (2011): 43-55.
- Gasper, D. "The idea of human security". *Climate Change, Ethics and Human Security*, eds. Karen O'Brien, Asunción Lera St.Clair ve Berit Kristoffersen, 23-46. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Greaves, W. "Cities and Human Security in a Warming Arctic". *Climate Change and Arctic Security Searching for a Paradigm Shift*, eds. Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot, 61-89. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Gwich'in Tribal Council. "Submission To The Government of Canada's Arctic Policy Framework", 21 Mart 2018. https://www.eia.gov.nt.ca/sites/eia/files/content/2018-03-21_gwichin_tribal_council_arctic_policy_framework_submission.pdf (15.11.2020).
- Hamilton, L.C. vd. "Climigration? Population and climate change in Arctic Alaska". *Population and Environment* no. 38 (2016): 115-133.
- Heininen, L. ve H. Exner-Pirot. "Introduction: Theorizing and Broadening Arctic Security-Towards the Environment and Climate". *Climate Change and Arctic Security Searching for a Paradigm Shift*, eds. Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot, 1-8. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Heininen, L. ve H. Nicol. "Climate Change as a Challenge for Human Security, and an Excellent Case for the Interplay between Science and Politics (in the North): A Brief Introduction". *Climate Change and Human Security from a Northern Point of View*, eds. Lassi Heininen ve Heather Nicol, 1-19. Canada: Centre on Foreign Policy and Federalism, 2016.

- Heininen, L. "A new northern security: environmental degradation and risks, climate change, energy security, trans-nationalism and flows of globalization and governance". *Environmental and Human Security in the Arctic*, eds. Gunhild Hoogensen Gjörv vd., 37-57. New York: Routledge, 2014.
- Heininen, L. "On Climate Change as a Relevant Geopolitical and Security Factor in the Circumpolar North". *Climate Change and Human Security from a Northern Point of View*, eds. Lassi Heininen ve Heather Nicol, 219-250. Canada: Centre on Foreign Policy and Federalism, 2016.
- Hilde, P.S. "The 'new' Arctic the Military Dimension". *Journal of Military and Strategic Studies* 15, no. 2 (2013): 130-153.
- Hossain, K. "Securing the Rights: A Human Security Perspective in the Context of Arctic Indigenous Peoples". *The Yearbook of Polar Law* (2013): 491-522.
- Inuit Circumpolar Council Resmi İnternet Sitesi. <https://www.inuitcircumpolar.com/> (14.11.2020).
- Inuit Tapiriit Kanatami Resmi İnternet Sitesi. <https://www.itk.ca/> (26.12.2020).
- Inuit Tapiriit Kanatami. *National Inuit Climate Change Strategy*. Canada: Inuit Tapiriit Kanatami, 2019.
- IPCC. *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, eds. Christopher B. Field vd. United Kingdom: Cambridge University Press, 2014.
- IPCC. *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, eds R.K. Pachauri ve L.A. Meyer. Geneva, Switzerland: IPCC, 2014.
- Jaakkola, J. J. K., S. Juntunen ve K. Näkkäläjärvi. "The Holistic Effects of Climate Change on the Culture, Well-Being, and Health of the Saami, the Only Indigenous People in the European Union". *Current Environmental Health Reports* 5 (2018): 401-417.
- Johns, L. "A Critical Evaluation of the Concept of Human Security", 5 Temmuz 2014. <https://www.e-ir.info/2014/07/05/a-critical-evaluation-of-the-concept-of-human-security/> (12.11.2020).
- Jones, R. W. "'Message in a bottle'? Theory and praxis in critical security studies". *Contemporary Security Policy* 16, no. 3 (1995): 299-319.
- Kerr, P. "İnsani Güvenlik". *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, ed. Alan Collins, çev. Nasuh Uslu, 104-116. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017.
- Klein, N. *İşte Bu Her Şeyi Değiştirir*, çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2015.
- Kolbert, E. *Field Notes from a Catastrophe*. New York: Bloomsbury, 2015.
- McDonald, M. "Climate change and security: towards ecological security?". *International Theory* 10, no. 2 (2018): 153-180.
- Minority Rights Group. "Minority and indigenous groups – silent victims of climate change says new global report", 11 Mart 2008. <https://minorityrights.org/2008/03/11/minority-and-indigenous-groups-silent-victims-of-climate-change-says-new-global-report/> (07.11.2020).
- Newman, E. "Critical human security studies". *Review of International Studies* 36, no. 1 (2010): 77-94.
- Nordregio Resmi İnternet Sitesi. "Indigenous population in the Arctic", 21 Mart 2019. <https://nordregio.org/maps/indigenous-population-in-the-arctic/> (02.12.2020).

- Oels, A. "From 'Securitization' of Climate Change to 'Climatization' of the Security Field: Comparing Three Theoretical Perspectives". *Climate Change, Human Security and Violent Conflict*, eds. Jürgen Scheffran vd. , 185-205. New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2012.
- Salick, J. ve Byg, A. *Indigenous Peoples and Climate Change*. Oxford: Tyndall Centre for Climate Change Research, 2007.
- Sámi Arctic Council. Arctic Strategy, 2020. <https://www.saamicouncil.net/documentarchive/the-smi-arctic-strategy-samisk-strategi-for-arktiske-saker-smi-rktala-igumuat> (03.12.2020).
- Sámi Council. The Sámi Arctic Strategy, Eylül 2019. <https://www.saamicouncil.net/documentarchive/the-smi-arctic-strategy-samisk-strategi-for-arktiske-saker-smi-rktala-igumuat> (10.11.2020).
- United Nations Department of Economic and Social Affairs Indigenous Peoples. "United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples". <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html> (25.12.2020).
- United Nations Development Programme. Human Development Report 1994. New York: Oxford University Press, 1994.
- United Nations Trust Fund for Human Security "Climate Change". <https://www.un.org/humansecurity/climate-change/> (14.03.2021).
- United Nations Trust Fund for Human Security. *Human Security Handbook*. New York: United Nations, 2016.
- United Nations. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007.
- Uysal Oğuz, C. ve G. Ersoy. "Kutuplardaki İklim Değişikliğinin Bölgesel ve Küresel Etkileri". *Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler*, eds. Harun Gümrükçü, Aybüke İnan Şimşek ve Güneş Ersoy, 157-170. Ankara: Efil Yayınevi, 2016.
- Uysal Oğuz, C. ve M. S. Ilık Bilben. "İklim Adaleti Tartışmalarına Güncel Bir Bakış". *Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları*, ed. Hayriye Sağır, 195-220. İstanbul: Beta, 2020.
- Uysal Oğuz, C. "İnuit Halkı ve İklim Değişikliği". *Küresel Bakışla Kutup Çağı 3 Tarihi ve Hukuki Perspektif-Ekolojik Dönüşüm*, eds. Harun Gümrükçü vd., 112-131. Ankara: Efil Yayınevi, 2017.
- Vidal, J. "Russian Arctic city hopes to cash in as melting ice opens new sea route to China". <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/01/arctic-city-new-route-china> (20.11.2020).
- Vincent, W. F. "Arctic Climate Change: Local Impacts, Global Consequences, and Policy Implications". *The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics*, eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, 507-526. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Von Uexkull N. ve H. Buhaug. "Security implications of climate change: A decade of scientific progress". *Journal of Peace Research* 58, no. 1 (2021): 3-17.
- Waits, A. vd. "Human infectious diseases and the changing climate in the Arctic". *Environment International* 121, (2018): 703-713.
- Wilson, G. N. "Inuit diplomacy in the circumpolar North". *Canadian Foreign Policy* 13, no. 3 (2011): 65-80.